

## بررسی علل پیوستن جوانان اروپایی به داعش

دکتر هادی آجیلی<sup>۱</sup>، زهرا مبینی کشه<sup>۲</sup>

### چکیده

علی‌رغم ادعای دولت‌های اروپایی مبنی بر مبارزه با تروریسم، تعداد زیادی از جوانان اروپایی به گروه تکفیری- تروریستی داعش پیوسته‌اند. هدف این مقاله بررسی و ارزیابی علل پیوستن جوانان اروپایی به داعش است. برای رسیدن به این هدف، از روش تحلیل اسنادی که از انواع روش‌های کیفی است و همچنین روش توصیفی- تحلیلی استفاده شده است. بر اساس یافته‌های این پژوهش، مجموعه‌ای از عوامل نظیر بحران هویت و معنویت در غرب، افزایش جریان‌های راست‌گرا، فشارها و تبعیض‌های اجتماعی، انگیزه‌های مادی و فقر، نقش سرویس‌های امنیتی غربی، مشکلات روحی و روانی، آموزه‌های داعش به‌ویژه حول دو مفهوم جهاد و خلافت، انگیزه‌های دینی و تبلیغات فریبنده داعش از جمله عوامل پیوستن جوانان اروپایی به این گروه تروریستی است. مقاله حاضر نخست به بررسی توزیع جغرافیایی اعضای اروپایی داعش و ویژگی‌های هویتی آن‌ها پرداخته و سپس علل پیوستن جوانان اروپایی به داعش را تبیین کرده است.

کلید واژه‌ها: تروریسم، جوانان اروپایی، داعش، علل پیوستن، مکانیسم جذب

---

<sup>۱</sup>. نویسنده مسئول: استادیار روابط بین‌الملل دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

Email: hadiajili@yahoo.com

<sup>۲</sup>. دانشجوی دکترای روابط بین‌الملل دانشگاه اصفهان، اصفهان، ایران.

## بیان مسئله

در بدو فعالیت‌های داعش، بسیاری از صاحب‌نظران خرد و کلان سیاست بین‌الملل بر این باور بودند که نیروی انسانی حاضر در این ماشین جنگی تنها از ملیت‌های عرب و کشورهای حاشیه خلیج فارس تأمین خواهد شد؛ اما رفته‌رفته حضور سیاه پوستان، اروپایی تبارها و حتی چهره‌هایی از آسیای مرکزی در میان عناصر این گروه، حکایت از آن داشت که پروژه‌ای چند ملیتی برای این موضوع در نظر گرفته شده است. داعش امروز دیگر یک گروه تروریستی کوچک نیست که از چند وهابی تندرو سعودی و پاکستانی تشکیل شده باشد و پیروان دیگر مذاهب را قلع و قمع کند بلکه تبدیل به جریانی شده است که علاوه بر آسیای جنوب غربی (غرب آسیا)، آفریقا و آسیای مرکزی از اروپا و آمریکا نیز عضو می‌پذیرد. گرایش جوانان اروپایی به داعش منجر به افزایش تهدیدات امنیتی برای منافع و امنیت کشورهای اروپایی و آمریکای شمالی در داخل و خارج از کشورشان می‌شود. پیوستن تروریست‌های غربی به داعش، اولین نمونه پیوستن این افراد به درگیری‌های خارج از کشور خودشان نیست. پیشینه تاریخی فراوانی در این زمینه وجود دارد.

به عنوان مثال، می‌توان به پیوستن تعدادی از اتباع غربی به افغانستان در جنگ علیه رژیم تحت حمایت شوروی در سال ۱۹۸۰ میلادی (Hegghammer, 2010) و پیوستن آنها به صفوف شورشیان چچنی علیه روسیه در سال ۱۹۹۵ میلادی اشاره کرد (Al-Shishani, 2009)؛ اما به دنبال درگیری‌های جاری در عراق و سوریه، تعداد زیادی از تروریست‌های خارجی که قابل مقایسه با قبل نیست، به داعش پیوسته‌اند. در واقع، تعداد تروریست‌های اجاره‌ای که فقط از کشورهای کوچکی مثل دانمارک و بلژیک به داعش پیوسته‌اند از کل تروریست‌های غربی که در درگیری‌ها و مناقشات قبلی به درگیری‌های خارج از کشور خودشان پیوسته بودند، بیشتر است (Dafna Rand and Anthony Vassalo, 2014). بنابراین این مقاله اهداف زیر را دنبال خواهد کرد:

- شناخت علل پیوستن جوانان اروپایی به داعش؛
- بررسی مکانیسم جذب جوانان اروپایی به داعش و هدایت آنها به سوریه و عراق؛
- بررسی توزیع جغرافیایی پیوستن جوانان به داعش در اروپا؛
- تبیین تبعات بازگشت این تروریست‌ها به اروپا.

### چارچوب نظری

داعش: نقطه پیوند میان جهانی شدن، تروریسم و بنیادگرایی دینی

ساده‌ترین تعریف جهانی شدن، به هم وابستگی است (Giddens, 1991, p57). جهانی شدن در بُعد فرهنگی خود با توجه به گسترش فرهنگ غربی در سطح جهان، موجب افزایش جذب برخی افراد به شبکه‌های تروریستی بنیادگرای تکفیری شده است. جهانی شدن در بُعد ارتباطاتی نیز موجب گسترش و افزایش فعالیت‌های این شبکه‌های تروریستی با استفاده از شبکه‌های مجازی اینترنتی و ... شده است (شفیعی، ۱۳۹۱).

پدیده جهانی شدن در سایه انقلاب در فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطی، مؤلفه‌های رایج هویت‌های محلی، سنتی و ملی را کمرنگ می‌سازد و در نهایت آنها را از بین می‌برد. همچنین با تحت تأثیر قرار دادن و تضعیف اقتدار دولت‌ها و کاهش قدرت ناشی از حاکمیت آنها باعث می‌شود که گروه‌هایی مانند داعش با کسب استقلال نسبی تلاش کنند تا هویت جعلی خود را جایگزین هویت ملی کنند.

از طرفی گروه تروریستی- تکفیری داعش، محصول نوعی بنیادگرایی امروزی نیز است. بنیادگرایی امروزی، نوعی واکنش اجتماعی دینی به تهدید خیالی است که از سوی فرآیند جهانی شدن تحمیل شده است. بنیادگرایان معتقدند که دگرگونی‌های اجتماعی باعث تهدید شیوه زندگی، ارزش‌ها و عقاید دینی مطلوب آنها می‌شود و باید سرسختانه با این دگرگونی‌ها مبارزه کرد. بنیادگرایان وضع موجود را نامطلوب می‌دانند و تصویری ناپسند از آن عرضه می‌کنند. آنها به ویژه ساختار فرهنگی حاکم بر جهان را به باد انتقاد می‌گیرند

و فرهنگ جهانی را آماج حملات خود قرار می‌دهند» (گل محمدی، ۱۳۸۶، صص ۱۷۹-۱۷۸).

از این رو، بنیادگرایان در عرصه عمل اجتماعی به کنش‌هایی دست می‌زنند که خشونت‌آمیز است و در بسیاری اوقات به صورت پدیده تروریسم ظاهر می‌شود. در واقع جهانی شدن و فشارهای همگون سازی ناشی از آن، موجب بروز مقاومت و واکنش‌های خاص گرایانه، نظیر تفکر تکفیری و خشونت‌گرا می‌شود. از این رو، می‌توان داعش را نقطه پیوند اسلام آمریکایی (یا تکفیری)، تروریسم و جهانی شدن دانست. از سوی دیگر، همین جریان همگون‌ساز دسترسی به فناوری‌های نوین اطلاعات و ارتباطات این گروه تروریستی را بیش از پیش تقویت نموده و به عبارت بهتر، آن را جهانی کرده است.

#### ویژگی‌های گروه تروریستی داعش

۱. داعش، نشانه گسترش بحران و وجود خلأهایی در جهان اسلام است که زمینه سوء استفاده ابزاری سرویس‌های امنیتی غرب را فراهم ساخته است.
۲. داعش، واکنشی است سیاسی- تروریستی به بحران معنای ناشی از فرآیند ادغام‌گرا و همگون‌ساز جهانی شدن که در قالب فعال کردن روح خاص‌گرایی و برداشت تحریف‌آمیز از اسلام بروز یافته است.
۳. داعش چه از نظر عواملی که منجر به پیدایش آن شده‌اند و چه از نظر کاربرد و برخورداری از فناوری نوین، جریانی نو است.
۴. داعش از منظر عملیاتی، جریانی ناپایدار است که بیشتر به دلایل و مصارف سیاسی و ابزاری و نه دلایل واقعی فرهنگی- هویتی، چه در جهان اسلام و چه در غرب، مورد توجه مضاعف واقع شده است. هر چند به عنوان یک جریان فکری، به دلیل وجود برخی زمینه‌های اجتماعی و سیاسی، توان پایداری، بازتولید و گسترش دارد.

### تروریست‌های غربی داعش بر اساس ویژگی‌های هویتی و اجتماعی

بر اساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، اقتصادی و اجتماعی تروریست‌های اروپایی داعش، تخمین زده شده است که شش درصد از اعضای خارجی داعش از کشورهای اتحادیه اروپا به این گروه گرویده‌اند؛ بسیاری از آن‌ها از مهاجران نسل دوم یا سوم هستند. تعداد بسیار کمی از آن‌ها از قبل با سوریه ارتباط داشته‌اند و تقریباً ۱۸ درصد از افرادی را که از غرب به داعش پیوسته‌اند، زنان تشکیل می‌دهند (Barrett, 2014). تعداد زیادی از این افراد از طریق مرزهای ترکیه به داعش می‌پیوندند. میانگین سنی افرادی که از کشورهای غربی به داعش پیوسته‌اند بین ۱۸-۲۹ سال است (Ibid). بر اساس برآوردها، متوسط سن تروریست‌های خارجی داعش از فرانسه، ۲۷ سال و از بلژیک و انگلستان، ۲۳/۵ سال تخمین زده شده است (Pantucci, 2014). در این بین، باید توجه داشت که بالاترین اقلیت مسلمان در اروپا در کشور فرانسه و حدود ۴ تا ۵ میلیون نفر است. بعد از فرانسه، مسلمانان آلمان با حدود ۳ میلیون نفر و انگلیس با کمتر از ۲ میلیون و بیشترین جمعیت مسلمان اروپا را دارند. بیشتر مسلمانان فرانسه را، مهاجران آفریقایی تشکیل می‌دهند که از سیاست‌های پاریس ناراضی هستند؛ اما غالب جوانان اروپایی که به داعش می‌پیوندند از خانواده‌هایی از قشر متوسط جامعه هستند و چشم‌انداز زندگی آن‌ها معقول بوده است (Harrod, 2013). بیشتر تروریست‌های اروپایی داعش بدون هیچ‌گونه آموزش نظامی و یا تجربه قبلی از جنگ به داعش می‌پیوندند (Information from Saudi officials, 2014).

### آمار پیوستن جوانان اروپایی به داعش

بر اساس برخی از آمارهای سال ۲۰۱۳ میلادی، بیش از ۶ هزار نفر از ۲۸ کشور عضو اتحادیه اروپا عازم سوریه شده‌اند (Harrod, 2013). بر اساس برآوردهای سال

---

<sup>1</sup> Briefing on 29 April 2014

۲۰۱۵ میلادی، تعداد افرادی که از کشورهای "اروپای غربی" به داعش پیوسته‌اند تقریباً به چهار هزار نفر افزایش یافته است. این آمار، تقریباً دو برابر آمار و ارقامی است که در دسامبر سال ۲۰۱۳ میلادی ارائه گردید. همچنین از برآوردهای مقامات اتحادیه اروپا هم بسیار بیشتر است. بیشترین تعداد تروریست‌ها از کشورهای بزرگ اروپا از قبیل فرانسه، انگلیس و آلمان به داعش پیوسته‌اند. افراد زیادی هم از کشورهای نظیر بلژیک، دانمارک و سوئد به نسبت جمعیتشان به داعش پیوسته‌اند. بر اساس گزارش ICSR، تقریباً حدود یک پنجم از جمعیت تروریست‌های خارجی عضو داعش، از کشورهای اروپای غربی هستند. از کشورهای فرانسه (۱۲۰۰)، آلمان (۵۰۰-۶۰۰)، انگلستان (۵۰۰-۶۰۰)، بلژیک (۴۴۰)، هلند (۲۰۰-۲۵۰)، سوئد (۱۵۰-۱۸۰)، اتریش (۱۰۰-۱۵۰)، دانمارک (۱۰۰-۱۵۰)، اسپانیا (۵۰-۱۰۰)، ایتالیا (۸۰)، فنلاند (۵۰-۷۰)، نروژ (۶۰)، سوئیس (۴۰)، ایرلند (۳۰)، تروریست به داعش در عراق و سوریه پیوسته‌اند (ICSR, 2015).

### نقش تروریست‌های اروپایی در ساختار داعش

در حالی که شمار دقیق افراد پیوسته به داعش مشخص نیست؛ اما طبق اطلاعات ارائه شده در کتاب «داعش: کشور وحشت» نوشته استرن<sup>۱</sup> و برگر<sup>۲</sup>، برخی از تروریست‌های خارجی اروپایی که به داعش ملحق می‌شوند به رده بالای این گروه تکفیری راه یافته‌اند. تروریست‌های اروپایی در ساختار نظامی و رسانه‌ای داعش نقش دارند. افرادی که از اروپا به داعش می‌پیوندند، دارای تحصیلات و تجربه‌هایی در حوزه‌هایی چون رسانه، سینما و ... هستند؛ آن‌ها این تجربیات را در اختیار داعش قرار می‌دهند. بخش مهمی از افزایش توان عملیاتی، تکنیکی و تاکتیکی داعش به نیروهای اروپایی وابسته است. بدین صورت که مثلاً متخصصان شیمی می‌توانند در تولید یا نحوه استفاده از سلاح‌های شیمیایی

<sup>۱</sup> Jessica Stern

<sup>۲</sup> J.M. Berger

به داعش کمک کنند. یا کسانی که تخصص هنری و رسانه‌ای دارند در حوزه تبلیغی و ترویجی تخصص خود را در خدمت توان رسانه‌ای داعش قرار می‌دهند (Stern 2015) and Berger,

## علل داخلی پیوستن جوانان اروپایی به داعش

### ۱. بحران معنویت و توسعه سکولاریسم در غرب

از مهم‌ترین دلایل گرایش جوانان اروپایی به داعش، بحران معنویت، گسترش بی‌دینی و بحران معنا است. از جمله موارد آن می‌توان به تلاش برای یافتن جایگزینی اخلاقی به منظور مقابله با معضلات و کمبودهای عاطفی در میان جوانان اروپایی اشاره کرد. نداشتن حس تعلق و وفاداری به جامعه غربی میزبان از سوی مهاجران از دیگر موارد آن است. به علاوه جوانان اروپایی تلاش می‌کنند گریزگاهی برای مبارزه با تبعیض‌ها و نژادپرستی‌های آشکار و نهانی که علیه مهاجران مسلمان در شماری از جوامع غربی اعمال می‌شود، بیابند.

### ۲. جهانی شدن فرهنگ و بحران هویت در غرب

افزایش اهمیت و تأثیرگذاری اسلام و مسلمانان در جهان غرب، به ویژه در چارچوب اتحادیه اروپا، نتیجه جهانی شدن فرهنگ و بحران هویت ناشی از آن است. در واقع، سیاست‌های یکپارچه‌کننده و ادغامی کشورهای غربی از جمله قدرت‌های اروپایی با تبعیضی آشکار علیه مهاجران مسلمان سازمان‌دهی شده است. این سیاست نه تنها به افزایش خودآگاهی مذهبی مهاجران کمک می‌کند، بلکه زمینه‌توسل برخی از آنان را به اعمال افراطی را نیز به وجود می‌آورد (بیلیس و همکاران، ۱۳۸۳). هانا آرنهت<sup>۱</sup> معتقد است جنبش‌های توتالیتار (تمامیت خواه) محصول توده‌ای شدن جامعه و ذره‌ای شدن فرد در عصر مدرن است. «عامل تکان دهنده در پیروزی توتالیتاریسم همان بی‌خویشی هواداران

---

<sup>۱</sup> Hannah Arendt

این جنبش است. ویژگی اصلی انسان توده‌ای، انزوا و نداشتن روابط اجتماعی بهنجار است. بنابراین جنبش‌های توتالیتار سازمان‌های توده‌ای متشکل از افراد جدا از هم هستند. به عبارت ساده‌تر، فردگرایی که مکتب لیبرالیسم بر آن تأکید می‌کند و نتیجه عملی آن در جامعه غرب امروز چیزی جز بی‌هویتی، پوچ‌گرایی و گسست از روابط اجتماعی نیست، یکی از عوامل شکل‌گیری جریان‌های توتالیتاری مانند داعش است و تعداد زیادی افراد بی‌هویت غربی را به خود جذب می‌کند (بشیریه، ۱۳۹۲).

### ۳- افزایش گرایش‌های افراطی اسلام‌ستیز و راست‌گرا در غرب

تقریباً در بیشتر کشورهای اروپایی گرایش‌های راست افراطی و نژادپرستانه در چند سال گذشته بسیار گسترش یافته است و مهاجران و به خصوص مسلمانان، هدف اول حملات احزاب راست افراطی و نژادپرستانه قرار گرفته‌اند. به طوری که بستن مرزها به روی مهاجران و محدود کردن فعالیت‌های اقلیت، از شعارهای اصلی احزاب راست افراطی شده است. در اروپا اکنون بیگانه‌ستیزی با اسلام‌ستیزی کاملاً درآمیخته است (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۱).

### ۴- فشارها و تبعیض‌های اجتماعی علیه مسلمانان در غرب

از حدود یک قرن پیش موج مهاجرت مسلمانان به غرب دامنه‌دار شده است. مسلمانان مقیم در اروپا و غرب در برابر حل شدن در فرهنگ غربی مقاومت و بر نقاط افتراق و تقید به ظواهر دینی و شرعی پافشاری می‌کنند که از نگاه غربی‌ها به «کلنی‌های ناآشنا و بیگانه» مبدل شده‌اند. در کنار چنین مسئله‌ای، رسانه‌های غربی تصویری غیر واقعی از مسلمانان و برداشتی یک‌جانبه از اسلام را به افکار عمومی اروپا و غرب عرضه کرده‌اند (رضوی، ۱۳۸۸). بسیاری از کارشناسان امور مهاجران در غرب معتقدند که تبعیض اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی که گریبان شماری از خانواده‌های مسلمان در اروپا را گرفته

است، علت اصلی پیوستن جوانان آنها به گروه‌های تروریستی مانند داعش است. بر اساس این دیدگاه، تبعیض علیه مسلمانان و در پی آن آشنایی آنها با آموزه‌های ایدئولوژیک افراطی، دو مرحله در روند پیوستن برخی از جوانان به گروه‌های افراطی تروریستی تلقی می‌شود. در واقع ذهن و روان این افراد این گونه شکل گرفته است که مقابله با انواع نابرابری‌ها، تبعیض‌ها، نژادپرستی پنهان<sup>۱</sup>، مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی در اروپا و آمریکا و جامعه میزبان پیوستن به جریان افراط‌گرایی و تروریسم است.

#### ۵- فقر و انگیزه‌های مادی

جوانان اروپایی فقیر و بزهکارانی که در کشورهای خود برای لقمه‌ای نان اقدام به دزدی یا قاچاق می‌کردند و هیچ آینده روشنی برای خود متصور نبودند، امروز می‌بینند که با پیوستن به داعش هم می‌توانند از خانه‌ها و ماشین‌های تصرف شده از سوی این گروه در مناطق اشغالی استفاده و هم برای ازدواج و داشتن فرزند، حقوق اضافی، آن هم به دلار، دریافت کنند که حداقل آن ۴۰۰ دلار در ماه است و بسته به تعداد همسر و فرزند و نوع تخصص به این مبلغ اضافه می‌شود (لقمانی، ۱۳۹۴). داعش مراکزی در اروپا ایجاد کرده است و تحت لوای مراکز دینی مبادرت به جذب نیرو و امکانات و آموزش افراطی‌گری می‌نماید. در این مراکز امکانات مالی هم به جوانان ارائه می‌شود (لقمانی، ۱۳۹۴).

---

<sup>۱</sup> hidden racism

#### ۶- نقش سرویس‌های امنیتی غربی

چرا سرویس‌های امنیتی غربی که نظارت و کنترل هوشمندان‌ای بر شهروندانشان دارند، از تبلیغات گسترده داعش و پیوستن غربی‌ها به این گروه تروریستی و سفر شهروندان کشورهای اروپایی و آمریکایی به سوریه و عراق جلوگیری نمی‌کنند؟ از نظر برخی از کارشناسان، سرویس‌های امنیتی غربی این‌گونه افراد را تهدیدی برای کشورشان می‌دانند که بهترین راه برای خلاصی از آن‌ها اعزامشان به سوریه یا عراق است. چون هم کشور خودشان را امن می‌کنند و هم در راستای اهداف غرب برای دولت سوریه یا عراق مشکل ایجاد می‌کنند. اما اشتباه محاسباتی این سرویس‌های امنیتی، غفلت از تبعات بازگشت تروریست‌ها به غرب بود که فجایعی را مانند انفجارهای ماه نوامبر ۲۰۱۵ میلادی در پاریس به بار آورد.

#### ۷- رابطه مشکلات روانی و گرایش به خشونت

مطالعات نشان داده، بیشتر افرادی که به گروه‌های تروریستی تکفیری ملحق می‌شوند، افرادی هستند که در زندگی با شکست مواجه شده و به بن‌بست رسیده‌اند. افرادی با شخصیتی سرخورده که برای فرار از این ناکامی‌ها و شکست‌ها به مقوله‌هایی همچون اندیشه‌های افراطی و تکفیری روی می‌آورند (خبرگزاری فارس، ۱۳۹۳).

#### ۸- تاثیر اشغال‌گری و نظامی‌گری غربی

پس از تجاوز نظامی آمریکا در سال‌های ۲۰۰۱ و ۲۰۰۳ میلادی در افغانستان و عراق، نیروهای تروریست و شبه‌نظامی وابسته به حکومت‌های سابق طالبان و صدام حسین، با جلب کمک و تحت فرماندهی کلان جناح‌های تندرو غربی و عربی به خصوص حکومت‌های سعودی و قطر تلاش کردند تا دوباره به قدرت بازگردند. در همه این موارد گاه و بیگاه اشخاص و گروه‌های مستقر در کشورهای غربی یا با اعتقادات و رفتارهای

این گروه‌های تندرو اعلام همبستگی می‌کردند و یا حتی در مواردی خاص نیز به آنان ملحق می‌شدند. با این همه با آغاز درگیری‌ها و جنگ داخلی در سوریه بود که روند گسیل تروریست‌های تکفیری به آسیای جنوب غربی به معضلی جدی و غیر قابل انکار تبدیل شد. از سوی دیگر، با آغاز بحران به دلیل ماهیت ضد اسراییلی حکومت بشار اسد و حمایت ایران از آن، دولت‌های مرتجع عربی و غربی از اعزام و همکاری افراد و گروه‌های تندرو به سوریه استقبال و آشکارا از این جریان‌های افراطی حمایت کردند.

### علل بیرونی پیوستن جوانان اروپایی به داعش

۱) تحریف مفاهیم دینی همچون خلافت، هجرت و جهاد برای سوء استفاده از آنها ابوبکر البغدادی، رهبر گروه تروریستی داعش، ژوئن سال ۲۰۱۴ میلادی ضمن اعلام خلافت در سراسر عراق و سوریه، خواستار بیعت جهانی کل امت اسلام شد و ایجاد این خلافت را وظیفه‌ای «دینی و شرعی» توصیف کرد. مجله تبلیغاتی انگلیسی زبان داعش موسوم به «دابق» از اتباع مختلف از جمله چینی، هندی، چینی، سوری، عراقی، آمریکایی، فرانسوی، آلمانی و استرالیایی برای ترویج این خلافت جهانی استفاده می‌کند. داعش برای این‌که دغدغه خودش را برای تشکیل دولت اسلامی و اجرای حدود دینی به نمایش بگذارد سریعاً بعد از اشغال هر منطقه‌ای در آن منطقه حکومت اسلامی اعلام می‌کند و به نام اجرای حدود شروع به اعدام و شلاق زدن مخالفان خود اقدام می‌کند.

داعش در تبلیغات خود بر دو وظیفه معنوی مهم یعنی «هجرت» به معنای مهاجرت به سرزمین خلافت و «جهاد» به معنای پیکار با کفار، بیش از هر وظیفه دیگری تأکید می‌کند. تأکید داعش بر مهاجرت با هدف جذب نیرو صورت می‌گیرد و در این روند تمرکز اصلی‌اش بر جذب شبه‌نظامیان، پزشکان، معلمان و مهندسان برای «هجرت» به محدوده جغرافیایی «خلافت اسلامی‌اش» است. در ایدئولوژی داعش جهاد خشونت‌آمیز به عنوان تنها نماد ایمان واقعی تلقی می‌شود. داعش در مجله «دابق» ادعا می‌کند که «اسلام دین

جنگ است نه صلح» و با اجازه خلیفه جهاد قانونی محسوب می‌شود (خبرگزاری ایسنا، تیر ۱۳۹۴).

## ۲) تبلیغات فریبنده داعش به ویژه با استفاده از رسانه‌ها و شبکه‌های مجازی

گروهک تروریستی داعش، از همان آغاز فعالیت‌های خود، رسانه‌های گوناگون را برای تأثیرگذاری بر افکار عمومی و جذب نیرو به خدمت گرفته است. برخی تحلیلگران اینترنت را «زمین بازی اصلی داعش» می‌نامند (صابر، ۱۳۹۳). در تبلیغات سایبری داعش، وعده پول و امکانات مادی و مالی به افرادی که قصد عضویت دارند، ارائه می‌شود که این وعده‌ها هم دلیلی بر عضویت تروریست‌های داعش است. آنچه منتشر و شایع شده حاکی از این است که این گروه برای نیروهای عراقی خود ماهانه ۷۰۰ دلار و برای اعضای غیر عراقی اش ۱۲۰۰ دلار پرداخت می‌کند (لقمانی، ۱۳۹۴). داعش در تبلیغات خود پا را از جذب نیرو فراتر نهاده و دست به ایجاد رعب و وحشت در دل طرف مقابل خود می‌زند که همین امر زمینه فرار نظامیان و اشغال برخی از شهرهای عراق را فراهم کرد (خبرگزاری رسا، ۱۳۹۴).

شبکه‌های اجتماعی نظیر فیس‌بوک، توئیتر، واتس‌آپ و اینستاگرام نقش اثرگذاری در نشر افکار و ترسیم نقشه راه داعش داشته است تا آنجا که ۸۰ درصد از نیروهای داعش از طریق شبکه‌های اجتماعی جذب این گروه شده‌اند (همان). بسیاری از اعضا و هوادارهای این گروه، صدها حساب در شبکه توئیتر دارند. آن‌ها در این حساب‌ها به صورت شبانه‌روزی اخبار و تصویرهای خشونت‌های نظامی و عملیات انتحاری داعش را منتشر می‌کنند (نجات پور، ۱۳۹۳). داعش همچنین برای جذب نیروی بیشتر، یک بازی ویدیویی ساخته که در آن هدف بازیگر، نابودی نیروهای عراقی و آمریکایی است. این بازی ویدیویی که به سبک بازی‌های معروف GTA طراحی شده است، تمامی تاکتیک‌ها و روش‌های جنایت‌کارانه‌ای را در بر می‌گیرد که داعش علیه مخالفانش به کار می‌گیرد.

توییتر را می‌توان مهم‌ترین ابزار رسانه‌ای داعش برای تبلیغ و همچنین جذب جوانان از کشورهای غربی دانست. در توییتر انتشار اخبار با سرعت بسیار زیاد ممکن است. همچنین این شبکه به تمامی رسانه‌های خارجی دسترسی دارد. افزون بر این دو ویژگی که مخاطبان داعش در توییتر بیشتر آمریکایی‌ها و انگلیسی‌ها هستند و آمریکایی‌ها و انگلیسی‌ها در توییتر بیش از دیگر شبکه‌های اجتماعی دیگر فعالیت می‌کنند، این شبکه گزینه مناسب‌تری برای داعش است. جی. ام. برگر، کارشناسی که فعالیت‌های داعشی‌ها را در شبکه‌های اجتماعی رصد می‌کند، گفته است: «داعشی‌ها از هزاران حساب کاربری در توییتر برای انتشار عقاید خود استفاده می‌کند. برخی خود را شبه‌نظامی جا می‌زنند و برخی دیگر مدعی می‌شوند حامی آن‌ها هستند و ارتباطی با داعش ندارند تا به این ترتیب، از بسته شدن حساب کاربری‌شان جلوگیری کنند» (مجددی زاده، ۱۳۹۳).

داعش با استفاده از رسانه، سه جریان عمده را دنبال می‌کند؛ از سویی با نمایش و انتشار جنایت‌ها و اقدامات وحشیانه خود در فضای رسانه‌ای و به ویژه اینترنت و شبکه‌های مجازی، به دنبال ایجاد ترس و دلهره در مردم است. از سوی دیگر با انتشار و پخش پیش‌روی‌ها و به اصطلاح فتوحات خود در فضای وب، تلاش می‌کند قدرتمند بودن خود را القا کند. سومین جریان رسانه‌ای داعش، انتشار و نمایش برخی صحنه‌های انسان دوستانه است که در تعارض کامل با جریان اول قرار می‌گیرد. داعش می‌کوشد با این رفتار دوگانه و پر از تناقض، از سویی قدرت‌نمایی کند و از سوی دیگر، در میان مردم جهان به محبوبیت نسبی دست یابد. برای مثال داعش هم‌زمان که تصویر جنایت‌ها، سرهای بریده شده و اجساد قتل عام شده را در فضای مجازی پخش می‌کند، تصاویری از خودشان در حال شیر دادن به بچه‌گره‌ها یا بازی کردن با کودکان و پخش کردن بستنی و پشمک در میان آن‌ها را نیز انتشار می‌دهد. داعش با استفاده از هزاران حساب کاربری که در توییتر و دیگر شبکه‌های اجتماعی ایجاد کرده است به تبلیغ، تشویق جوانان برای پیوستن به داعش، پاسخ به پرسش‌های کاربران، مصاحبه با داوطلبان عضویت، انتشار آگهی جذب متخصصان و تبلیغ جهاد نکاح اقدام می‌کند. در این روش، داعش نخست

داوطلبان را به یکی از کشورهای ترکیه، اردن، امارات و ... دعوت و از آنجا پس از آموزش‌های لازم به سوریه و عراق گسیل می‌کند.

### ۳) خشونت‌ها، هیجان و جاذبه‌های جنسی

فساد و فحشا گسترده که هر چند گویا با اهداف و برنامه‌های این گروه‌ها تعارض دارد؛ اما واقعیت این است که وجود همین مسئله سبب جذب بخش مهمی از جوانان بوالهوس به سمت داعش شده است. داعش در قالب جهاد نکاح که موضوعی بی‌سابقه، شرم‌آور و تحریف شده و ضد اسلامی است، به زنان اجازه فحشا و زنا می‌دهد و آن را نوعی عبادت و جهاد توصیف می‌کند. در چنین شرایطی، برخی از زنان و مردان نیز بدون کوچک‌ترین انگیزه دینی تنها با توجه به فراهم بودن بسترهای فساد و فحشا به این گروه‌ها ملحق می‌شوند. اقدامات ضد بشری داعش در به کنیزی و بردگی گرفتن زنان ایزدی، شیعه و حتی زنان اهل سنت نه تنها، هدف جذب درآمد را دنبال می‌کند، بلکه ابزاری برای کشاندن برخی از جوانان هوسران از کشورهای غربی و غیر غربی به سرزمین خلافت شده است (شفاف نیوز، ۱۳۹۳).

نگاهی بر سرچشمه‌های سیاسی و اجتماعی تروریسم و علل پیوستن جوانان غربی به

داعش در دومین نامه مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) به جوانان غربی

- علت زیر بنایی تروریسم از نگاه مقام معظم رهبری، وجود «اندیشه خشونت‌زا» در جوامع غربی است. مقصود از این اندیشه خشونت‌آفرین، مجموعه‌ای از نگرش‌ها و اعتقاداتی است که مسبب حاکم شدن «معیارهای دوگانه بر سیاست‌های غرب»، «تقسیم تروریسم به خوب و بد» و «ترجیح منافع دولت‌ها بر ارزش‌های انسانی و اخلاقی» شده است.

- پیامد چنین طرز تفکری این است که «خشونت خاموش و زیان‌بار بر اثر تحمیل فرهنگ غرب بر سایر ملت‌ها»، «تحقیر فرهنگ‌های غنی توسط غرب علی‌رغم فقدان ظرفیت جانشینی» و وجود دو مؤلفه «پرخاشگری» و «بی‌بندوباری اخلاقی» در آن، بذر بغض و نفرت را در آسیب‌پذیرترین قشر جوانان مسلمان غربی می‌پاشد.

- «تغذیه فرهنگی ناسالم در محیط آلوده و خشونت‌زا در غرب» در همراهی با «کاشته شدن عقده‌هایی به خاطر نفرت عمیق حاصل از نابرابری‌ها و تبعیض در غرب و گشوده شدن بیمارگونه آن»- که خود اشاره‌ای است بر ناکامی جوامع غربی در اعمال برابری قانونی و عملی در فرصت‌های اجتماعی و سیاسی، فارغ از تعلقات اعتقادی و مذهبی، شمار بیشتری از اروپاییان را به سوی خشونت و گروه‌های تروریستی همچون داعش سوق داده است.

- در دومین نامه مقام معظم رهبری به جوانان غربی بُعد دیگر در بسترسازی خشونت خاموش یعنی توطئه و مداخلات خارجی در کشورهای مسلمان در سرتاسر قرون نوزدهم و بیستم فراموش نشده است. ایشان در این نامه به موارد دیگری هم اشاره کرده‌اند از جمله «کاشته شدن بذر تندروی در یک قبیله‌ی بدوی از زمان استعمار با یک تفکر افراطی» و در دوران جدیدتر «ایجاد گروه فرومایه داعش بر اثر وصلت ناموفق با فرهنگ‌های وارداتی» از یک طرف و تضاد سیاست‌های غربی از سوی دیگر، از مصادیق این تضادها: «سرکوب پیشروترین اندیشه‌های برخاسته از مردم‌سالاری علی‌رغم اتحاد با عقب‌مانده‌ترین نظام‌های سیاسی در منطقه»، «برخورد دوگانه غرب با جنبش بیداری در جهان اسلام»، «پشتیبانی از رژیم صهیونیستی علی‌رغم کشتار و تخریب‌های تروریسم دولتی اسرائیل در فلسطین»، «دعوت مسلمانان به این‌که خود را ستم‌دیده ندانند علی‌رغم لشکرکشی غربی‌ها به دنیای اسلام در سال‌های اخیر». از طرف دیگر در این نامه همچنین دو روی سکه تأثیرات سیاست خارجی نادرست غرب در مواجهه با جهان اسلام را در دوران گذشته و اخیر یادآوری می‌کند.

این نامه تاریخی، به خوبی هشدار داده است که در چاره‌جویی به این بحران‌ها، «واکنش‌های عجولانه، حرکات هیجانی و شتاب‌زده و تدابیر سطحی»، که اشاره‌ای تلویحی است به اقدامات نظامی بدون پشتوانه نمی‌تواند نتیجه‌ای جز «افزایش گسست‌های موجود، ایجاد انزوا، هراس و اضطراب در جامعه مسلمانان اروپا و آمریکا»، «محروم ساختن مسلمانان اروپا و آمریکا از حقوق اصلی‌شان»، «گشودن باب بحران‌های آینده با افزایش قطب‌بندی موجود به خصوص با قانونی شدن تدابیر سطحی»، به دنبال داشته باشد؛ همان‌گونه که تاکنون نیز چنین بوده است.

رهبر معظم انقلاب برای رسیدن به آینده‌ای روشن و ایمن به جوانان غربی توصیه می‌کند که «لایه‌های ظاهری جامعه خود را شکافته، گره‌ها را بیابند و بزدایند» و «بر مبنای یک شناخت درست و با ژرف بینی و استفاده از تجربه‌های ناگوار، بنیان‌های یک تعامل صحیح و شرافتمندانه را با جهان اسلام پی‌ریزی کنند».

### چشم‌انداز پیوستن جوانان اروپایی به داعش

در حالی که دولت‌های غربی همواره نگران تهدیدهای ناشی از گسیل افرادی از این کشورها به عنوان تروریست اجاره‌ای به سوریه، عراق، سومالی و مالی هستند در عمل اقدام جدی از سوی این کشورها برای مقابله با این روند صورت نگرفته و این موضوع منجر به پیوستن تعداد روزافزونی از جوانان اروپایی به داعش شده است. بر اساس آمار و گزارش‌های مختلف از قبیل گزارش مرکز بین‌المللی مطالعات افراط‌گرایی و خشونت سیاسی، پیوستن جوانان اروپایی به داعش از سال ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵ میلادی، روندی صعودی و فزاینده داشته است. بر اساس این گزارش در سال ۲۰۱۳ میلادی، ۱۹۳۷ تروریست خارجی به داعش پیوسته‌اند.

در گزارش مرکز بین‌المللی مطالعات افراط‌گرایی و خشونت سیاسی آمده است: «در سال ۲۰۱۴ میلادی بین ۵ تا ۱۱ هزار نفر تروریست خارجی به داعش پیوسته‌اند. بر اساس

گزارش این مرکز در سال ۲۰۱۵ میلادی، بیش از ۲۰ هزار نفر تروریست خارجی به عضویت داعش درآمده‌اند. بر اساس آخرین برآوردها تعداد افرادی که از کشورهای اروپای غربی به داعش پیوسته‌اند تقریباً به ۴ هزار نفر افزایش یافته است» (ICSR, 2015).

به نظر می‌رسد که گرایش جوانان اروپایی به داعش البته در کوتاه مدت و با سرعت کمتری از سال ۲۰۱۵ میلادی ادامه خواهد داشت. در غرب، منبع اصلی نیروگیری داعش جوانان ناراضی اروپا است؛ جوانانی که خاستگاه طبقاتی پائینی دارند و محرومیت‌های اجتماعی و اقتصادی آن‌ها را آزار می‌دهد. اما بعید می‌نماید که داعش امکان گسترش در جغرافیای اروپا را داشته باشد. چرا که ایدئولوژی داعش جذابیت عمومی میان شهروندان اروپایی ندارد و مضافاً آن‌که اقدامات ددمنشانه داعش موجی از انزجار علیه آن‌ها ایجاد کرده است. در هر حال میزان اراده کشورهای غربی برای مقابله با داعش، نقش تعیین‌کننده‌ای در چشم‌انداز پیوستن جوانان اروپایی به داعش خواهد داشت. در صورتی که کشورهای غربی، تز تروریسم خوب و بد را کنار بگذارند و از مبارزات دولت قانونی سوریه و محور مقاومت علیه داعش حمایت کنند، این گروه در سوریه تضعیف می‌شوند و تهدیدی برای اروپا نیز نخواهد داشت اما در صورتی که غرب با سیاست‌های دوگانه خود به حمایت از تروریست‌ها ادامه دهد، پیوستن جوانان اروپایی به داعش نیز کم و بیش ادامه خواهد یافت و با بازگشت این جوانان، احتمال تکرار حوادث تروریستی نوامبر ۲۰۱۵ میلادی پاریس وجود خواهد داشت.

### پیامد بازگشت اعضای غربی داعش به اروپا

حضور هزاران شهروند فرانسوی، انگلیس، اتریشی، آلمانی و ... در بین تروریست‌های داعش، ترس و وحشت شدیدی در دستگاه‌های امنیتی غرب به وجود آورده است. عدم مهار این افراد در بدو خروج آن‌ها از کشور و حتی ترغیب غیرمستقیم آن‌ها به جنگ با

ارتش سوریه، بلای جان مسئولان امنیتی اتحادیه اروپا شده است. حوادث تروریستی پاریس در نوامبر ۲۰۱۵ میلادی و دستگیری‌های صورت گرفته در بلژیک و آلمان، نشان داد که هر یک از این تروریست‌ها در صورت بازگشت به غرب، می‌توانند مرزهای شنگن را زیر پا گذاشته و در هر نقطه‌ای از اروپا عملیات تروریستی انجام دهند. مهم‌تر این‌که برخی از این تروریست‌هایی که دارای تابعیت اروپایی هستند، هنوز از سوی دستگاه‌های امنیتی غرب شناسایی نشده‌اند. برخی از این افراد از طریق کشورهای ثالث مانند ترکیه وارد سوریه و عراق شده‌اند. در چنین شرایطی شناسایی آن‌ها از سوی دستگاه‌های امنیتی غرب بسیار دشوار است. با بازگشت نیروهای آموزش دیده داعش به قلب اروپا، این قاره تهدیدات امنیتی فزاینده‌ای را متحمل خواهد شد. این نیروهای آموزش دیده هرکدام می‌توانند بسان بمبی محرک عمل کنند. برخی از عملیات داعش با هدف تخریب یا ضربه زدن به اروپا انجام می‌شود، برخی از اعضای اروپایی داعش اعتراف کرده‌اند که به آن‌ها گفته شده است که لازم نیست به سوریه و عراق بیایند، همان‌جا (یعنی اروپا) جهاد کنند» (احمدی لفورکی، ۱۳۹۳).

تهدیدات تروریستی داعش علیه اتحادیه اروپا ابعاد مختلفی دارد. نخست این‌که گسترش داعش در منطقه، خود به خود ضربه‌ای جدی به ادعای غرب در مبارزه علیه تروریسم است. داعش در حال حاضر توانسته است حمایت گروه‌های تروریستی بسیاری را در مناطق مختلف جهان به دست آورد و بر گستره جغرافیایی تهدید تروریستی خود بیفزاید. دوم این‌که داعش با انتشار بیانیه‌ای در ژانویه ۲۰۱۴ میلادی عملاً غرب را به حمله مستقیم تهدید کرده است. این تهدید با اقدامات تروریستی داعش در پاریس (۱۳ نوامبر ۲۰۱۵ م) و بروکسل (۲۲ مارس ۲۰۱۶ م) تحقق پیدا کرد. سوم این‌که بازگشت تروریست‌های داعش به کشورهای خود در اروپا، نه تنها می‌تواند به گسترش افکار تکفیری آن‌ها در مناطق حساس اروپا از جمله بالکان کمک کند، بلکه می‌تواند به تشکیل سلول‌های تروریستی در خاک اروپا سرعت بخشد (احمدی لفورکی، ۱۳۹۳).

### نتیجه‌گیری

در مجموع می‌توان گفت عوامل داخلی از قبیل بحران هویت و معنویت (بحران معنا در غرب و گسترش مادی‌گرایی و توسعه‌ی سکولاریسم)، گرایش‌های افراطی اسلام‌ستیز و راست‌گرا در کشورهای غربی و افزایش اسلام‌هراسی، فشارها و تبعیض‌های اجتماعی (به خصوص علیه مسلمانان در برخی از کشورهای غربی)، فقدان آگاهی‌های دینی و فرهنگی و نقش سرویس‌های امنیتی غربی و همچنین مجموعه‌ای از عوامل بیرونی (عوامل بیرون از حوزه اروپا) از قبیل آموزه‌های داعش، تبلیغات فریبنده در رسانه‌ها و شبکه‌های مجازی، جاذبه خشونت برای افراد دارای مشکلات روانی، جهاد نکاح، وعده پول و امکانات مالی و ... از جمله علل پیوستن برخی از جوانان اروپایی به این گروه تروریستی است. تحت تأثیر این عوامل و در حالی که رسانه‌های اروپایی، به صورت مداوم در حال پخش کلیپ‌های ترسناکی از عملیات داعش علیه زنان و کودکان و مردان و افراد غیرنظامی هستند، پیوستن برخی از جوانان غربی به داعش همچنان ادامه دارد. واقعیت این است که دموکراسی غربی اگرچه مدعی است همراه با خود، حقوق بشر، آزادی بیان و نظام اجتماعی سکولار را به ارمغان آورده و باعث به وجود آمدن علوم تخصصی و شکل‌گیری نظام تمدنی جدید شده است، با این حال، دموکراسی بعد از گذر چند قرن، کمتر اشاره‌ای به معنویت در زندگی انسان‌های اروپایی می‌دارد. از نظر جامعه‌شناسان، یک زندگی مصرف‌گرا که فقط با خریدن و به رخ کشیدن به چشم می‌آید که یک زندگی یکنواخت و خسته‌کننده است که با اولین راه خروجی که به آن نشان داده شود، ناگهان فرو می‌ریزد. در چنین شرایطی برخی از شهروندان اروپا از فرانسه و انگلیس تا آلمان و بلژیک که از طریق فضای مجازی با داعش آشنا می‌شوند، پس از آن‌که اولین جزوه‌های خلافت جهانی، جهاد نکاح و قتال دشمن را می‌خوانند، رهسپار به اصطلاح سرزمین خلافت می‌شوند. از این پس، آن‌ها می‌توانند به جای این‌که به فکر پرداخت اقساط ماشین و یا رهن بانکی خود باشند، اسلحه به دست بگیرند و بدون آن‌که

مورد بازخواست قرار بگیرند به هر که بخواهند، شلیک کنند. سرویس‌های امنیتی غربی آن روزی که با استفاده از خلأهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی در جهان اسلام، گروه تروریستی داعش را تأسیس کردند و به حمایت همه‌جانبه از آن پرداختند، این مسئله را محاسبه نکرده بودند که همین گروه تروریستی می‌تواند روزگاری امنیت کشورهای اروپایی و غربی را با جذب اعضا و جوانان از این کشورها به خطر بیندازد. فعالیت گسترده داعش در فضای مجازی، فروش نفت قاچاق از سوی داعش، گردش مالی حساب‌های بانکی داعش و عملیات‌های نظامی این گروه، بدون حمایت‌های مالی، امنیتی و نظامی سرویس‌های امنیتی غربی ممکن نیست. اکنون این سیاست‌های اشتباه، امنیت اروپا را نشانه گرفته است. کشورهای اروپایی و آمریکایی اکنون باید نگران شهروندان خود باشند که از داعش، این بار نه در عراق و سوریه که در خیابان‌های لندن، پاریس، بروکسل و نیویورک، حمایت می‌کنند.

## منابع

- احمدی لفورکی. بهزاد. (۱۳۹۳). "داعش، تهدیدی جدی علیه اتحادیه اروپا". مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر جوان. قابل دسترسی در: ۱۵۹۷ <http://www.tisri.org/default.aspx>
- بشیریه. حسین (۱۳۹۲). *لیبرالیسم و محافظه‌کاری*. تهران: نشر نی.
- بیلینس. جان. اسمیت. استیو. (۱۳۸۳). *جهانی شدن سیاست: روابط بین‌الملل در عصر نوین*. ترجمه ابوالقاسم راه چمنی و دیگران. تهران: مؤسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر.
- خبرگزاری ایسنا. (تیر ۱۳۹۴). "ایدئولوژی داعش بر چه استوار است؟". قابل دسترسی در: <http://isna.ir/fa/news/94041306962>

- خبرگزاری فارس. (۱۳۹۳). "نقش انگیزه‌های جنسی در پیوستن عناصر مسلح تروریستی به «داعش»". قابل دسترسی در:

<http://www.farsnews.com/printable.php?nn=1393080500166>

- رضوی. سید عماد. (۱۳۸۸). "اسلام سیاسی، اسلام هراسی و ارتباطات میان فرهنگی". روزنامه رسالت.

- شفاف نیوز. (۱۳۹۳). "نقش انگیزه جنسی در پیوستن به داعش". قابل دسترسی در: <http://shafaf.ir/fa/news/288912>

- شفیعی. حسن. مهرور. مهدی (۱۳۹۱). جهانی‌شدن و گسترش شبکه‌های بنیادگرای سلفی. فصلنامه تخصصی علوم سیاسی. شماره نوزدهم.

- صابر. محسن. (۱۳۹۳). "داعش چگونه روی موج سازی رسان‌های پیش روی کرد؟ وقتی رسانه بستر ترور خشونت می‌شود". روزنامه خراسان. ۲۷ دی ۱۳۹۳، کد: ۴۱۸

- گل محمدی. احمد (۱۳۸۶). جهانی‌شدن فرهنگ، هویت. تهران: نشر نی.

- لقمانی. عباس. (۱۳۹۴). "داعش اروپایی". خبرگزاری فارس. قابل دسترسی در: <http://www.farsnews.com/13940505000551>

- نجات پور. مجید. میلانی. جمیل. نجات. سید علی. (۱۳۹۳). پدیده داعش و شگردهای رسانه‌ای. مطالعات رسانه و امت. سال اول، شماره اول.

- خبرگزاری فارس. (۱۳۹۱). "آیا اروپا دچار بیماری اسلام هراسی شده است؟". قابل دسترسی در:

<http://www.farsnews.com/printable.php?nn=13910220000506>

- Al-Shishani. B. M. (2009) 'The rise and fall of Arab fighters in Chechnya' **Jamestown**. Available at:

[www.jamestown.org/fileadmin/Recent\\_Reports/Trans\\_and\\_Speaker\\_NCC09142006/AlShishani-14Sep06.pdf](http://www.jamestown.org/fileadmin/Recent_Reports/Trans_and_Speaker_NCC09142006/AlShishani-14Sep06.pdf)

- Barrett. R (2014). 'Foreign fighters in Syria'. See also Davis, C, Opperman. J 'Female foreign fighters Syria and Iraq' TRAC Terrorism Research and Analysis Consortium. Available at:

[www.trackingterrorism.org/article/female-foreign-fighters-syria-and-iraq](http://www.trackingterrorism.org/article/female-foreign-fighters-syria-and-iraq)

- Chossudovsky. Michel. (2014). **The Islamic State. the “Caliphate Project” and the “Global War on Terrorism”**. Available at: <http://www.globalresearch.ca/going-after-the-islamic-state/5401439>
- Dafna Rand and Anthony Vassalo (August 2014). **Bringing the Fight Back Home. Western Foreign Fighters in Iraq and Syria**. Center for New American Security
- Giddens. Anthony. (1991). **Critical Assessments**. Available at: <https://books.google.com/books?id=DKLiC-%20Assessments&f=false>
- Harrod. A. E. (2013). **‘European Jihad in Syria’, Investigative Project on Terrorism**, Available at: [www.investigativeproject.org/4153/european-jihad-in-syria](http://www.investigativeproject.org/4153/european-jihad-in-syria) (Link last accessed 23/11/2014).
- Hegghammer. T (2010). **‘The rise of Muslim foreign fighters: Islam and the globalisation of Jihad,** Available at: <http://belfercenter.ksg.harvard.edu/>
- ICSR. (2015). Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s  
Available at: <http://icsr.info/2015/01/>
- Pantucci. R. (2014). **‘Foreign fighters – battle-hardened Europeans return home from Syria’**, Available at: <http://raffaellopantucci.com/2014/01/14/foreign-fighters-battle-hardenedeuropeans- return-from-syria/>
- Stern. Jessica Berger. J. M. (2015). **SIS: The State of Terror**. Harpercollins Publishers, NewYork